

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ «КОПІНГ-СТРАТЕГІЯ УНИКНЕННЯ»
У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯINTERPRETATION OF THE CONCEPT OF “COPING STRATEGY
OF AVOIDANCE” IN THE FIELD OF PUBLIC ADMINISTRATION

Стаття присвячена інтерпретації поняття «копінг-стратегія уникнення», яка є предиктором прокрастинації у сфері державного управління. Обґрунтовано, що використання у професійній діяльності копінг-стратегії уникнення як психологічного захисту державних службовців для подолання стресових ситуацій знижує рівень виконання повноважень органів державного управління, поєднаних з адмініструванням, контролем, наглядом, налагоджуванням, гармонізуванням розвитку різних сфер життєдіяльності суспільства. Безвідповідальне виконання професійних дій та функцій демонструє нездатність державних службовців до належного здійснення службових обов'язків. Зазначене зумовлює необхідність організації результативної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців в Україні. Ця система повинна бути спрямована на розвиток і формування таких знань, умінь і навичок, за допомогою яких державні службовці були б здатні до вибору ефективних копінг-стратегій поведінки в управлінській діяльності. У результаті аналізу наукових джерел з'ясовано суть поняття неадаптивної копінг-стратегії уникнення як предиктора політичної прокрастинації державних службовців.

Мета даної роботи полягає в теоретичному аналізі й інтерпретації поняття копінг-стратегії уникнення як предиктора політичної прокрастинації виконання справ і ухвалення управлінських рішень державних службовців.

Відповідно до мети були виділені такі завдання:

- дати визначення понять копінг-стратегії поведінки та політичної прокрастинації;
- розглянути основні теорії копінг-стратегій;
- охарактеризувати неадаптивну копінг-стратегію уникнення як предиктора політичної прокрастинації виконання справ і ухвалення управлінських рішень державних службовців;
- виявити характерні особливості неадаптивних копінг-стратегій у сфері державного управління.

Методи дослідження, що використовуються в роботі: аналіз наукової літератури, нормативно-правових актів. Дослідження може бути корисним для усвідомлення негативного впливу неадаптивної копінг-стратегії уникнення, яка є предиктором політичної прокрастинації виконання справ і ухвалення рішень у сфері державного управління.

Управлінська діяльність державних службовців у правовій, демократичній, соціально орієнтованій державі повинна здійснюватися в напрямі безвідкладного захисту прав та свобод громадян, задоволення соціальних потреб, вчасного сприяння реалізації їхніх інтересів, виконання справ та ухвалення управлінських рішень без відтермінування. Низька продуктивність, нездатність державних службовців до оперативного, гнучкого реагування на нові соціальні, економічні

проблеми та вчасне сприйняття громадської думки є наслідками використання неадаптивної копінг-стратегії уникнення виконання справ та ухвалення державних управлінських рішень. Одним зі шляхів неефективної управлінської діяльності є застосування неадаптивної копінг-стратегії уникнення виконання справ та ухвалення рішень у державному управлінні.

Ключові слова: копінг-стратегія, копінг-стратегія уникнення, державний службовець, предиктор, політична прокрастинація.

The article is devoted to the interpretation of the concept of coping strategy of avoidance, which is a predictor of procrastination in the field of public administration. It is substantiated that the use in the professional activity of coping strategy of avoidance as a psychological protection of civil servants to overcome stressful situations, reduces the level of government, combined with administration, control, supervision, adjustment, harmonization of various spheres of society. Irresponsible performance of professional actions and functions demonstrates the inability of civil servants to perform their duties properly. This requires the need to organize an effective system of training, retraining and advanced training of civil servants in Ukraine. This system should be aimed at the development and formation of such knowledge, skills and abilities through which civil servants would be able to choose effective coping strategies for behavior in management. The analysis of scientific sources clarifies the essence of the concept of non-adaptive coping strategy of avoidance as a predictor of political procrastination of civil servants.

The purpose of this work is to theoretically analyze and interpret the concept of coping strategy of avoidance as a predictor of political procrastination of cases and management decisions of civil servants.

According to the purpose the following tasks were allocated:

- define the concepts of coping strategy of behavior and political procrastination;
- consider the basic theories of coping strategies;
- to characterize the maladaptive coping strategy of avoiding as a predictor of political procrastination the performance of cases and management decisions of civil servants;
- identify the characteristics of maladaptive coping strategies in public administration.

Research methods used in the work: analysis of scientific literature, regulations. The study can be useful for understanding the negative impact of an maladaptive coping strategy of avoidance, which is a predictor of political procrastination in the conduct of business and decision-making in public administration.

Management activities of civil servants in a legal, democratic, socially oriented state should be carried out in the direction of urgent protection of the rights and freedoms of citizens, meeting social needs, timely assistance in pursuing their interests, carrying out cases and making management decisions without delay. Low produc-

УДК 159.944.3
DOI <https://doi.org/10.32843/ptm2663-5240-2020.19.7>

Котляр Л.І.

к. психол. наук, доцент,
докторант
Національна академія державного
управління при Президентіві України

tivity, inability of civil servants to respond quickly, flexibly to new social, economic problems and timely perception of public opinion are the consequences of using an inadequate coping strategy to avoid doing business and making public management decisions. One of the ways of ineffec-

tive management is the application of an inadequate coping strategy to avoid execution of cases and decision-making in public administration.

Key words: coping strategy, coping strategy of avoidance, civil servant, predictor, political procrastination.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Неефективність управлінської діяльності державних службовців полягає в неспроможності брати до уваги стрімкі зміни соціально-економічних процесів, завдань і перешкод становлення нової моделі державної служби, яка спрямована як на якісне надання соціальних послуг населенню, так і на першочергове розкриття можливостей кожного державного службовця. Фактична організація добору кадрів, просування по службі часто має номінальний характер, відсутні об'єктивні критерії для оцінки діяльності державних службовців та їх призначення на посади. Переважно в державних службовців не сформовано відповідальне ставлення до професійної діяльності та кар'єрного зростання, яке дає їм можливість постійно використовувати неадаптивні копінг-стратегії поведінки.

Актуальність даного дослідження зумовлена тим, що використання неадаптивної копінг-стратегії уникнення в державному управлінні негативно впливає на професійну діяльність і є предиктором політичної прокрастинації виконання справ і ухвалення рішень державних службовців.

У науковому дослідженні дано визначення феномену політичної прокрастинації, який проявляється у професійній діяльності державних службовців. Основою політичної прокрастинації є відкладання або уникання ухвалення й реалізації важливих політичних рішень.

Науковий аналіз дозволив з'ясувати, що неадаптивна копінг-стратегія уникнення як психологічний захист подолання стресових ситуацій знижує рівень виконання повноважень органів державного управління та є предиктором політичної прокрастинації виконання справ і ухвалення управлінських рішень державних службовців у професійній діяльності.

У науковій статті з'ясовані наукові підходи до визначення термінів «неадаптивна копінг-стратегія» і «політична прокрастинація». Також були виявлені характерні особливості неадаптивних копінг-стратегій, як-от: покора, розгубленість, дисимуляція, ігнорування, пригнічення емоцій, покірність, самозвинувачення, агресивність, активне уникнення, відступ.

Репрезентований авторський погляд щодо негативного впливу використання неадаптив-

ної поведінкової копінг-стратегії уникнення як предиктора політичної прокрастинації виконання справ і ухвалення управлінських рішень у професійній діяльності, яка характеризується прагненням державних службовців ухилитись, відходити від вирішення проблем.

Виклад основного матеріалу. Неефективність державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування визначається особистісною безвідповідальністю в наслідках їхньої професійної діяльності та застосування у сфері державного управління неадаптивних копінг-стратегій виконання справ і ухвалення рішень. Усвідомлення державними службовцями негативного впливу таких стратегій є першочерговим завданням для підвищення ефективності не тільки професійної діяльності, власного кар'єрного зростання, але й розвитку держави.

Велику значення в дослідженні та вивченні державного управління мають праці таких учених, як: Г. Атаманчук, В. Авер'янов, І. Бінько, Б. Гаєвський, Б. Лазарєв, В. Шаповалов та інші. Науковим дослідженням проблем кадрового забезпечення органів виконавчої влади та державного управління, окремих питань організації державної служби, розгляду освітніх потреб, сутності навчальних програм і відповідних методів підготовки державних службовців в Україні присвятили свої праці такі вчені, як Д. Дзвінчук, С. Крисюк, В. Майборода, О. Мельников, О. Оболенський, Н. Протасова й інші.

Проблемами розуміння значення механізмів прокрастинації цікавилися Є. Базика, Н. Боровська, Т. Вайда, Я. Варваричева, В. Воробйова, М. Дворник, В. Ковилін, М. Кузнецов, Т. Мотрук, В. Мичко, Ю. Шайгородський та інші.

У психологічній літературі поняття «копінг» найчастіше вживається для опису характерних способів поведінки людини в неоднакових життєвих і професійних ситуаціях, пов'язаних із переживанням та подоланням стресу. В Україні проблеми копінг-поведінки у професійній діяльності вивчали М. Дідух, В. Доценко, М. Кожанова, Л. Колесніченко, А. Колчигіна, А. Левенець, О. Самара, З. Сивогракова й інші. Питання копінг-поведінки у професійній діяльності спеціалістів державної служби досліджували такі вчені, як Н. Дубинко, О. Ічанська.

Вагомі роботи, дослідження та підходи закордонних фахівців, які досліджували про-

блеми копінг-поведінки, серед них Р. Лазарус, Р. Моуз, С. Фолкман, Н. Хаан та інші.

Розглянемо теоретичні аспекти копінг-стратегії поведінки особистості. Зазначимо, що «метою копінгу і водночас критерієм його ефективності є зниження стресогенного впливу ситуації на особистість» [1]. Категорія «копінг-поведінка», яка часто розглядається як синонім поняття «копінг», здійснюється за допомогою копінг-стратегій, вибір яких залежить від впливу різних умов: вікових, статевих, особистісних, ситуативних, професійних.

Як відомо, у вітчизняній психологічній літературі «поняття «копінг» визначається як опанувальна поведінка, або психологічне подолання. Копінг розглядається як індивідуальний спосіб подолання людиною стресової ситуації та наявних особистісно-середовищних ресурсів» [8].

На думку С. Нартової-Бочавер, «копінг – це процес, що розгортається в часі, оскільки особистість і середовище утворюють нерозривний динамічний взаємозв'язок, впливають один на одного» [8]. Поняття «копінг» включає також «реакцію не тільки на «надмірні вимоги ситуації», але й на щоденні стресові ситуації. Зміст копінгу водночас залишається тим самим: копінг – це те, що робить людина, щоб подолати стрес, коли об'єднує когнітивні, емоційні та поведінкові стратегії. Думки, почуття і дії утворюють копінг-стратегії, які використовуються різною мірою за певних обставин» [6; 7].

С. Карвер підкреслює, що «реакції індивіда на стресову ситуацію можуть бути як довільними, так і мимовільними. Мимовільні реакції – це ті, що засновані на індивідуальних відмінностях у темпераменті, набуваються в результаті повторення і не потребують свідомого контролю. Довільні реакції є вродженими, усвідомленими». Він вважає, що психологічне призначення «копінгу» полягає в тому, щоб якнайкраще адаптувати людину до вимог ситуації [6].

На наш погляд, неадаптивна копінг-стратегія уникнення є психологічним захистом подолання державними службовцями стресових ситуацій під час виконання справ і ухвалення управлінських рішень у професійній діяльності. Відомий закордонний психолог Р. Лазарус уважав «психологічний захист пасивною копінг-поведінкою. Він розрізняв захисні механізми і механізми подолання за такими характеристиками: часової та інструментальної спрямованості, функціонально-цільової значущості і модальності регуляції. Часова направленість відрізняється в разі захисту та подолання. Під час захисту

відбувається вирішення актуальної проблеми «тут і тепер», не пов'язаної з майбутніми перспективами. Отже, щодо даної характеристики психологічний захист – це «швидка допомога», що забезпечує психологічне виживання. Інструментальна спрямованість захисту означає його егоцентричну адресацію на власне психічне благополуччя, тоді як подолання – це соціально допустимі способи адаптивної поведінки з урахуванням оточення» [13, с. 37].

Актуальні в контексті аналізу літератури результати дослідження Дж. Амірхана. Автор розробив опитувальник «Індикатор копінг-стратегій» та виділив три групи копінг-поведінки людини: «перша група – стратегія вирішення проблем – це активна поведінкова стратегія, відповідно до якої людина прагне використовувати всі наявні особистісні ресурси для пошуку можливих способів ефективного вирішення проблеми; друга група – стратегія пошуку соціальної підтримки – це активна поведінкова стратегія, відповідно до якої людина для ефективного вирішення проблеми звертається по допомогу та підтримку до навколишнього середовища: сім'ї, друзів, значущих інших; третя група – стратегія уникнення – це поведінкова стратегія, відповідно до якої людина прагне ухилитись від контакту з навколишньою дійсністю, відійти від вирішення проблем». Людина може використовувати пасивні або активні способи уникнення [8].

Теоретичний аналіз і узагальнення сучасних підходів до копінг-стратегій, зокрема копінг-стратегій уникнення, дозволив дослідниці Н. Польської з'ясувати, що «сама копінг-стратегія уникнення є однією із провідних поведінкових стратегій у формуванні дезадаптивної форми копінг-поведінки (псевдокопінг-поведінка). Вона спрямована на подолання або зниження дистресу людиною, яка перебуває у стресовій ситуації» [9].

Варто констатувати, що залежно від використання адаптивної чи неадаптивної копінг-стратегії поведінка державних службовців буде характеризуватися спрямованістю на вчасне й усвідомлене виконання справ і ухвалення важливих управлінських рішень, чи навпаки, на постійне відкладання виконання справ і ухвалення важливих управлінських рішень у професійній діяльності.

Безперечно, вибір адаптивної чи неадаптивної копінг-стратегії поведінки є важливою ознакою ефективного чи неефективного здійснення професійної діяльності державних службовців. У разі вибору державними службовцями неадаптивної копінг-strate-

гії уникнення можна констатувати, що така копінг-стратегія є предиктором політичної прокрастинації виконання справ і ухвалення управлінських рішень у професійній діяльності. Політична прокрастинація розуміється «як відкладання (уникання) ухвалення й реалізації важливих політичних рішень» [12, с. 87].

Важливо також звернути увагу на принцип «адаптивності – неадаптивності» копінг-стратегій, який міститься в концепції методики Е. Нейм. Опитувальник «Виявлення індивідуальних копінг-стратегій» з'ясовує «ситуативно специфічні варіанти копінга, які спрямовані на когнітивні, емоційні та поведінкові копінг-механізми». Види копінг-поведінки були розподілені Е. Нейм на три основні групи «за ступенем їхніх адаптивних можливостей: «адаптивні», «відносно адаптивні» і «неадаптивні». «Неадаптивні стратегії в когнітивній сфері характеризуються: покорою, розгубленістю, дисимуляцією, ігноруванням; в емоційній сфері – пригніченням емоцій, покірністю, самозвинуваченням, агресивністю; у поведінковій сфері – активним уникненням, відступом» [5; 14].

Висновки. Результати проведеного аналізу показали, що фундаментом політичної прокрастинації є відкладання чи уникання ухвалення й реалізації важливих політичних рішень. Встановлено, що використання неадаптивної копінг-стратегії уникнення негативно впливає на психічне самопочуття державних службовців і є предиктором політичної прокрастинації виконання справ і ухвалення управлінських рішень у професійній діяльності.

Характерними особливостями неадаптивних копінг-стратегій вважають покору, розгубленість, дисимуляцію, ігнорування, пригнічення емоцій, покірність, самозвинувачення, агресивність, активне уникнення, відступ.

На основі загального висновку науково-теоретичних підходів досліджено визначення поняття «копінг-стратегія уникнення» – це неадаптивна поведінкова стратегія, яка є психологічним захистом подолання державними службовцями стресових ситуацій та є предиктором політичної прокрастинації виконання справ і ухвалення управлінських рішень. Вона характеризується прагненням державних службовців ухилятися, відходити від вирішення проблем у професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анцыферова Л. Психология повседневности: жизненный мир личности и «техники» её бытия. *Психологический журнал*. 1993. Т. 12. № 2. С. 3–16.
2. Абитов И. Особенности совладания со стрессом в норме и при психосоматических и невротических расстройствах. *Психологический журнал*. 2013. Т. 34. № 1. С. 86–96.
3. Базика Є. Феномен психофізіологічного стану прокрастинації. *Междисциплинарные исследования в науке и образовании*. 2012. № 1. URL: www.es.rae.ru/mimo/158-1023.
4. Василенко М. Сучасні напрями психологічних досліджень копінг-стратегій. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка Академії педагогічних наук України / за ред. С. Максименка. 2009. Т. 11. Ч. 7. С. 95–107.
5. Вассерман Л., Абабков В., Трифонова Е. Совладание со стрессом. Теория и психодиагностика. Санкт-Петербург: Речь, 2010. 192 с.
6. Гончаров М. Переживание как реализация (или проявление) субъективности и стресс как неизбежность становления и функционирования человека. *Мир психологии*. 2008. № 4. С. 3–7.
7. Лазарус Р. Психология эмоций: учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности психология. Санкт-Петербург: Питер, 2007. 328 с.
8. Нартова-Бочавер С. “Coping behavior” в системе понятий психологии личности. *Психологический журнал*. 1997. Т. 18. № 5. С. 20–30.
9. Польская Н. Взаимосвязь склонности к модификациям тела с копинг-стратегиями. *Вопросы психологии*. 2007. № 6. С. 43–54.
10. Стаття «Мотивація заохочення державних службовців». *Про державну службу: Закон України № 889 від 10 грудня 2015 р.* URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2018/december/issue-12/article-41307.html>.
11. Характеристика защитно-совладающего стиля поведения врачей-психиатров и врачей хирургических специальностей. *Актуальные проблемы клинической психологии и психофизиологии*. Санкт-Петербург, 2004. С. 11–15.
12. Шайгородський Ю. Феномен політичної прокрастинації як виклик стратегічному мисленню. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2014. Серія 22. Спецвип. С. 85–91.
13. Lazarus R., Folkman S. Stress appraisal and coping. New York: Springer, 1984. P. 22–46.
14. Heim E. Coping based intervention strategies. *Patient education and counseling*. 1995. V. 26 (1–3). P. 145–151.